

BOSHLANG'ICH SINIF MATEMATIKA DARSLARIDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISH VA ULARNING AHAMIYATI

Allamov Shavkat Sharipovich

UrDU Pedagogika fakulteti

“Maktabgacha ta’lim metodikasi kafedrası o‘qituvchisi”

“.....Yoshlarimizning mustaqil fikirlaydigan, yuksak intellektual va ma’naviy salohiyatga ega bo‘lib, dunyo miqyosida o‘z tengdoshlariga hech qaysi sohada bo‘sh kelmaydigan insonlar bo‘lib kamol topishi, baxtli bo‘lishi uchun davlatimiz va jamiyatimizning bor kuch va imkoniyatlarini safarbar etamiz.”¹ Sh.Mirziyoyev

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining matematika darslarida didaktik o‘yinlardan foydalanish orqali o‘quv faolligini oshirish usullari o‘rganilgan.

Аннотация. В данной статье изучены методы повышения учебной активности учащихся начальных классов путем использования дидактических игр на уроках математики.

Abstract. In this article, the methods of increasing the learning activity of elementary school students by using didactic games in mathematics lessons are studied.

Kalit so‘zlar: didaktik o‘yin, zamonaviy ta’lim, adashgan zanjirlar metodi, bahs – munozara metodi, muammoli savol metodi, kichik guruhlarga bo‘lish metodi.

Ключевые слова: дидактическая игра, современное образование, метод потерянных цепей, метод аргументации-дискуссии, метод проблемных вопросов, метод разделения на малые группы.

Key words: didactic game, modern education, the method of lost chains, the method of argument - discussion, the method of problematic questions, the method of dividing into small groups.

“Yangi tamoyillar asosida rivojlanayotgan ta’lim tizimi yosh avlodni barkamol, ma’naviy yetuk inson sifatida shakllantirishga qarata olingandir” –deyiladi kadrlar tayyorlash milliy dasturida. Hozirgi kunda ta’lim tizimida jumladan boshlang‘ich sinf matematika darslarida pedagogik texnologiyalarni qo‘llashning nazariy hamda amaliy asoslarni yaratish zarurdir.

Ta’lim kelajakda muvaffaqiyatlar kaliti ekan, uning mahsuli sifatida bugungi o‘quvchi kelajagda huquqiy demokratik jamiyat a‘zosi sifatida bu jamiyat hayotida ishtirok eta olishi, zamonning bozor iqtisodiyoti qo‘yayotgan talablariga to‘la javob

¹ Sh.Mirziyoyev -“Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz”-T. O‘zbekiston-2017.

bera olishi kerak. Axborot oqimi keskin ortgan, turli yangiliklar hayotimizga shitob bilan kirib kelayotga davrda mustaqil tanqidiy fikrlash ko'nikmalariga ega bo'lgan yangilikni o'rganishga doim tayyor bo'lgan, hamkorlikdan cho'chimaydigan, muloqatga erkin kirisha oladigan shaxsni tarbiyalash talim-tarbiya jarayonining asosiy maqsadi bo'lishi kerak va bu borada texnologiyalarning qo'llanishiga yo'l ochilishi maqsadga erishish yo'lidagi to'g'ri qadamdir. Hozirgi kunda yangi texnologiya elementi bo'lgan interfaol usullaridan keng foydalanilmoqda. Shu sababli boshlang'ich sinf matematika darslarida ilg'or pedagogik texnologiyadan foydalanib dars o'tilsa, o'qitish jarayoni takomillashadi.

Boshlang'ich sinf matematika darslarida didktik o'yinlardan foydalanish shular jumlasidandir.

Didaktik o'yin usullari cheksiz, takrorlash va o'zgartirish unga turli yangiliklar kiritish imkoni bor.

Didaktik o'yinlar o'zining shakli jihatidan, asosan, bog'chada o'ynaladigan ijodiy o'yinlardan ham o'qituvchi o'zi hikoya qilib berish yo'li bilan tushintiradigan va o'quvchilarni birma-

bir so'rab chiqish natijasida mustahkamlanadigan o'yinlardan ham har tamonlama farq qiladi.

Didaktik o'yinlar o'qitish vazifasiga xizmat qiladi va qiziqarli, maroqli, tushunarli darajada olib boriladi. Bolalar g'olib chiqish maqsadida jon-dili bilan mashq qiladilar,

berilgan har bir topshiriqni albatta bajarishga odatlanib qoladilar, natijada ularda didaktik topshiriqlarni bajarishga bo'lgan qiziqish orta boradi. Didaktik o'yinlar har bir darsning maqsadini har bir mashqning maqsad va vazifalarini yaxshiroq tushunib olishga yordam beradi.²

Didaktik o'yinlar ta'limning ko'rgazmaliligini, o'qituvchining nutqini va bolalar harakatini o'z ichiga oladi, buning natijasida idrokda (ko'rish, eshitish, teri sezgisi belgilarida) birlik tug'iladi. Bu esa o'qituvchining aytganlarini bolalarning o'ylab olishiga va aytilganlarini ifodalab berishlariga, ya'ni didaktik o'yin qoidalarini o'zlari bajarishlariga undaydi. Didaktik o'yinlarning bu tarzda tuzish xususiyatlari o'quvchilar faoliyatini tahlil

qilish imkonini beradi. Shuning uchun ham barcha bolalar o'yin vaqtida zo'r qiziqish bilan harakat qiladilar.

Didaktik o'yinlar bolaning his-tuyg'usiga ta'sir etib, unda o'qishga ijobiy munosabat va qiziqish xislatini tarkib toptiradi. Bolalar o'yinda zo'r

² M.E.Jumaeva, Z.G'.Tadjiyeva-"Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi", Toshkent-2005.

mamnuniyat bilan ishtirok etadilar. O‘yin boshlanishini sabrsizlik bilan kutadilar, ularning ongida beixtiyor ertangi o‘quv kunining quvonchli manzarasi gavdalanadi.

Har bir didaktik o‘yinda ko‘pchilik bolalar yoki butun bir sinf o‘quvchilari ishtirok etadi. Masalan, “Doiraviy misollar” o‘yinida hamma bolalar masala yechadi. “Zanjircha” da 10 nafar, “Do‘koncha” da 8 – 12 nafar bola, “Narvoncha” da esa hamma o‘quvchilar masala yechadilar.

Bundan tashqari, o‘yin jarayonida hatto bolalardan ba’zi birlari ishtirok etmasa ham, ular o‘yinda imo-ishoralar bilan qatnashadilar. Masalan, ko‘zlarini yumib, kim necha marta taqillatganini tinglaydilar. “Eng yaxshi hisobchi”, “Kim aniqroq va tezroq kabi o‘yinlarda o‘z o‘rtoqlarining misolni qanchalik to‘g‘ri-noto‘g‘ri yechayotganlarini kuzatib boradilar. Bu esa o‘qituvchiga o‘quvchi faoliyatiga individual munosabatda bo‘lish imkonini beradi.

Didaktik o‘yinlar o‘tkazilish jarayonida bolalarning o‘zlarini mustaqil boshqara olishda o‘rganishlarini ta’kidlab o‘tish lozim.

Tajribada shuni ko‘rsatadiki, didaktik o‘yinlar hamjihatlik va intizomlikni tarbiyalashga yordam beradi, chunki har bir o‘yin g‘alaba qozonishga intilish bilan bog‘liq bo‘lib, o‘yin shartlari va qoidalariga qat’iy va izchil rioya qilishni talab etadi.

“Eng yaxshi hisobchi”, “Ko‘rganni eslab qolish” kabi o‘yinlarni o‘tkazish paytida o‘quvchilar sinf xonasida jimjitlik bo‘lishiga o‘quvchilarning o‘zlarini tuta bilishlariga,

partadan tovush chiqarmay turib, oyoq uchida doskada chiqa olishlariga, joylari ga osoyishtalik bilan qaytib kelib o‘tkazishlariga, tovushlarni diqqat bilan tinglashlariga, raqamlarga zehn bilan qarashlariga erishadilar.

Darsda o‘yinqaroqlik qilib o‘tiradigan va o‘qituvchini bitta dars davomida 10-15 martagacha tanbeh berishga majbur etadigan bolalar ham uchrab turadi. Biroq o‘yin o‘tkazilayotgan vaqtda bunday bolalarning xulq – atvori tamoman o‘zgarib ketadi. Ular darhol o‘zlarini tutib oladilar, o‘qituvchining o‘yin qoidalarini ko‘rsatib berishini kutib o‘tirmaydilar ham, qoidalarini o‘zlarini mustaqil bajaradilar.

Didaktik o‘yinlar jarayonida bolalarda uyushqoqlik, vaqtni iloji boricha tejay bilish xislatlari tarbiyalanadi. Didaktik o‘yinlarda tirishqoqlik, matonatlilik, boshlangan ishni ohirigacha yetkaza bilish singari eng kerakli irodaviy sifatlar tarbiyalanadi.

Masalan “Doiraviy misollar” o‘yinida oltita misolning hammasini yechish kerak, aks holda, oxirgi sonning birinchisiga to‘g‘ri kelish-

kelmasligini bilib bo'lmaydi. Ana shuning o'zi bolalarni faollashatirib yuboradi va ular misolni yechmay qo'ymaydilar.

Sinfdan tashqari mashg'ulotlarda o'tkaziladigan o'yinlar bolalarning bo'sh vaqtini samarali o'tkazish vositasidir.

O'yinlardan esa qo'shimcha mashg'ulotlarda unumli foydalaniladi. Bolalar jon — dillari bilan darsdan keyin qolishga rozi bo'ladilar.

Didaktik o'yin sifatida foydalanmoqchi bo'lsak, unda u bolalardan: "Har bir qatordan ikkitadan eng yaxshi hisoblovchini tanlash kerak. Ular misollarni yechadi va javobini yozadi.

Ulardan qaysi biri tez yechsa, o'sha qator g'olib bo'ladi.

Avval, birinchi qatordagi partadan ikki o'quvchi chiqib, misollarni tez yechadilar va natijalariga qarab chap yoki o'ng qatoriga o'tiradi.

Keyin bu o'yin takrorlanadi va boshqa qatordagi partada o'tirgan o'quvchilar bajaradi. Bu ishni didaktik mashq sifatida bajarish mumkin. Bu vaqtda faqat chap tomonda yoki o'ng tomonda yozilgan misollar ishlanadi.

O'qituvchi bu misolni ($90 - 25 + 23 - 18 - 50 - 3$) o'quvchilar ketma – ket bajarishga ulguradigan tarzda sekinlik bilan o'qiydi, keyin natijasini aniqlaydi va doskaga yozib qo'yadi.

Didaktik o'yinlar tuzilishiga ko'ra 2 asosiy guruhga bo'linadi: syujetli-rolli o'yin va o'yin – mashqlar.

Syujetli-

rolli o'yin biror syujetga asoslanadi, ro'llarga bo'linadi, o'yin harakteri va qoidasi bo'ladi. Masalan: "Kema marshrutini aniqla", "Telefo'n", "Telegraf", "To'p kimga beriladi?" kabilar.

O'yin- mashqlarda faqat alohida o'yin elementi kiritgan bo'lib, yoki topishmoq, biror qoida yoki o'yinning biror harakati olinadi. Bunday o'yinlarga "Zanjir", "Jim", "Matematik estafeta", "Doiraviy misollar", "Uychani to'ldir" kabilar kiradi. Bu tur o'yinlarni tashkil qilish oson, uni o'tgazishga kamroq vaqt ketadi, lekin o'quvchilarda syujetli-rolli o'yinlar o'yin-mashqlarga ko'ra ko'proq qiziqish uyg'otadi.